

”Att drabbas av sitt arv”
— En postkolonial litteraturstudie av Ann-Helén Laestadius *Straff*

Emma Fred   Paula Larsson

Examensarbete 15 hp
Lärarprogrammet
Institutionen för individ och samhälle
Vårterminen 2024

Arbetets art: Examensarbete 15 hp, Lärarprogrammet

Titel: "Att drabbas av sitt arv" – En postkolonial litteraturstudie av Ann-Helén Laestadius *Straff*

Engelsk titel: "To suffer from one's inheritance" – A postcolonial literature study of Ann-Helén Laestadius *Straff*

Sidantal: 33

Författare: Emma Fred och Paula Larsson

Handledare: Signild Risenfors

Examinator: Joel Olofsson

Datum: Mars 2024

Sammanfattning

Bakgrund: För att kunna diskutera Sveriges koloniala förflutna krävs såväl ett erkännande av dess existens som ett ansvarstagande. Ann-Helén Laestadius roman *Straff* (2023) är en fiktiv berättelse baserad på verkliga händelser och skildrar den svenska statens implementering av nomadskolan där samiska renskötbarbarn tvingades överge det egna språket och den egna kulturen. Med hjälp av postkoloniala begrepp strävar vi efter att hörsamma de röster som tystades på nomadskolan.

Syfte: Studien syftar till att visa hur *Straff* (2023) kan förstås ur ett postkolonialt perspektiv. Vår förhoppning är att analysen kan bidra till att belysa svensk kolonialhistoria samt koloniala föreställningar och dess konsekvenser.

Metod: Vår läsning av romanen grundas i ett förhållningssätt där vi förhåller oss självkritiska till våra läsningar och tolkningar i syfte att göra utrymme för den subalterna att själv tala och därmed inte reproducera koloniala idéer. Detta förhållningssätt kallas etisk läsning.

Resultat: Studien visar att användningen av det samiska språket kan betraktas som en motståndshandling och ett sätt att återerövra språket. Vår etiska läsning av materialet synliggör också att karaktäernas relation till samiskan och det samiska arvet skiljer sig åt, samt att vissa av de samiska barnen kan läsas som subalterna. Därtill belyser vår studie hur nordisk kolonialism fungerar.

Innehållsförteckning

1. Inledning	1
1.1. Syfte.....	2
1.2. Frågeställningar	2
1.3. Avgränsning	2
1.4. <i>Straff</i> som studieobjekt.....	3
2. Tidigare forskning	4
3. Teoretiska utgångspunkter	7
3.1. Nordisk kolonialism	8
3.2. Den subalterna.....	9
3.3. Översättning	11
4. Metod	12
5. Resultat.....	14
5.1. Författat på samiska.....	14
5.2. Hjärtats språk.....	16
5.3. Nordisk kolonialism	20
5.4. Vem är subaltern?.....	23
5.5. Omöjligheten i översättning	28
6. Diskussion	31
6.1. Etisk läsning som metod och förhållningsätt.....	32
6.2. Förslag på vidare forskning.....	33
Litteraturförteckning.....	34
Bilaga 1	36

1. Inledning

Litteraturen är en kritik. [...] Den som skriver är inte nöjd med världen sådan den ser ut. Varje tecken är en förskjutning av det rådande, ett tillägg som förändrar tillståndet i någon mån. Inte nödvändigtvis mycket, eller till det bättre, men litteraturen uppstår likväl ur behovet av att lägga till något till världen, av vad slag detta än må vara. (Hjorth, 2015, s. 7)

Romanen *Straff* (2023) är en fiktiv berättelse baserad på verkliga händelser som av författaren själv beskrivs som ”ett trauma som gått i arv i generationer” (Laestadius, 2023, s. 421). *Straff* (2023) skildrar den svenska statens implementering av nomadskolorna som var tvingande för samiska renskötarbarn under 1950-talet och dess konsekvenser. Som konstateras i det inledande citatet är litteraturen en kritik som uppstår ur ett behov att lägga till något till världen. Sett till *Straff* (2023) kan det innebära att kritisera och utkräva erkännande av svensk kolonialhistoria.

Uppsatsens titel ”Att drabbas av sitt arv” (Laestadius, 2023, s. 174) är ett citat från en av romanens karaktärer. Att drabbas av någonting läser vi som ett uttryck med negativa konnotationer. Barnen till renskötande samer drabbades av sitt arv i form av att de togs från sina hem och sina familjer för att tvingas överge det egna språket och den egna kulturen (Samiskt informationscentrum, u.å.). Trots att nomadskolan är avskaffad sedan länge lever dess effekter kvar idag i form av att samer inte kan tala sitt språk. Därför är det ett trauma som gått i arv i generationer.

En av karaktärerna i romanen menar att han blev stum när han kom till nomadskolan eftersom han ”inte längre [fick] prata samiska och något annat språk fanns inte i kroppen” (Laestadius, 2023, s. 23). Föreliggande studie strävar därför efter att hörsamma de röster som tystades på nomadskolan, såsom de gestaltas i vårt material, *Straff* (2023). Det ställer krav på oss som läsare och uttolkare, vilket innebär att vi inte ska göra oss till medskapare av nykoloniala konstruktioner. Med hjälp av begreppet *subaltern* strävar vi efter att visa hur karaktärernas olika röster kan tolkas.

Den subalternerna är inte detsamma som den förtryckta (Spivak, Landry & MacLean, 1996, s. 290). Den subalternerna kan inte höras, däremot har den förtryckta möjligheten att höras (Hjorth, 2015, s. 47). Vi strävar också efter att synliggöra nordiskt kolonialförtryck.

Ett referat av *Straff* (2023) finns i slutet av uppsatsen (se bilaga 1).

1.1. Syfte

Syftet med uppsatsen är att visa hur Ann-Helén Laestadius roman *Straff* (2023) kan förstås ur ett postkolonialt perspektiv. Genom vår analys hoppas vi kunna belysa koloniala föreställningar och därigenom uppmärksamma Sveriges kolonialism av samer och, det område där samer traditionellt har varit bosatta, Sápmi.

1.2. Frågeställningar

De frågeställningar som ligger till grund för vår postkoloniala litteraturanalys av romanen *Straff* (2023) är följande:

- Vilken roll spelar det samiska språket?
- Hur synliggörs nordisk kolonialism?
- Hur kan de olika rösterna i romanen förstås som subalternerna?

Den första frågeställningen handlar om det samiska språkets roll i romanen i två avseenden. Dels syftar den till att undersöka vilken roll Laestadius användning av samiskan spelar i romanen, dels språkets roll för karaktärerna.

1.3. Avgränsning

Romanen *Straff* (2023) utgör den andra delen i en blivande trilogi. Vissa karaktärer återkommer i böckerna, exempelvis är Else-Maj i *Straff* (2023) *áhkku*, det vill säga 'farmor', till Elsa i *Stöld* (2021) (Lundström, 2023). I övrigt är romanerna fristående från varandra och i vår analys förhåller vi oss därför enbart till trilogins andra bok.

De begrepp som används i studien presenteras i avsnittet om våra teoretiska utgångspunkter. Avsnittet inleds med en kort introduktion av det postkoloniala fältet,

för vilket dess förgrundsgestalt Edward W. Said och hans teori om *orientalism* spelar en avgörande roll. Därför görs ett kort nedslag i hans teori men därefter lämnar vi den därhän för att ge plats åt andra, och för oss nya, begrepp.

1.4. *Straff* som studieobjekt

Även om föreliggande uppsats skrivs inom ramen för svenskämnet ser vi att romanen *Straff* (2023) också är relevant för ämneslärare i samhällskunskapsämnet. Utöver att verket är aktuellt för svenskämnets samtliga kurser som skönlitteratur kan det också kopplas till ämnets syfte, av vilket det framgår att eleverna ska få "[k]unskaper om språkförhållanden i Sverige och övriga Norden samt det svenska språkets ursprung [och] förmåga att reflektera över olika former av språklig variation." (Skolverket, 2010, s. 2). För vår lärargärning i samhällskunskap ser vi att verket är relevant sett till dess skildring av samer som minoritetsbefolkning, vilket kan kopplas till det centrala innehållet i samhällskunskap 2: "Det nutida samhällets politiska utveckling utifrån historiska ideologiska villkor, till exempel mänskliga rättigheter, nationalism, kolonialism och jämställdhet, i relation till maktfördelning och ekonomiska villkor. Frågor om aktörens handlingsfrihet kontra strukturella villkor." (Skolverket, 2010, s. 10). Därtill ser vi att romanen ger oss möjlighet att öva på vår egen analytiska förmåga av skönlitterära verk samt fördjupa våra kunskaper om en av Sveriges nationella minoriteter.

2. Tidigare forskning

Samtida litteraturvetenskapliga studier av samisk litteratur rymmer många gånger ett postkolonialt perspektiv. Flera studier, såväl studentuppsatser som vetenskapliga artiklar av samisk litteratur, koncentrerar sig på hur samiska identiteter konstrueras och upprätthålls, både utifrån sett och inifrån individen själv. Medan den inledande delen av Sápmitrilogin *Stöld* (2021) och Laestadius ungdomsromaner har varit föremål för ett flertal studier är den tidigare forskningen kring trilogins andra bok *Straff* (2023) ännu obefintlig, vilket sannolikt beror på att romanen är nyutkommen.

Gröndahl (2021, s. 103) analyserar unga kvinnors identitetsskapande i bland annat Laestadius ungdomstetralogi *SMS från Soppero* (2006), *Hej vacker* (2010), *Ingen annan är som du* (2011) och *Hitta hem* (2012). Dessa unga kvinnor står utanför det samiska samhället. Gröndahl (2021, s. 105) använder Spivaks teori för att visa hur den heterogena gruppen strategiskt homogeniserar sig och bildar en delad kollektiv identitet i syfte att uppnå gemensamma politiska mål. Utöver det menar Gröndahl (2021, s. 114–115) att protagonisten Agnes i ungdomstetralogin skapar sin identitet genom att bära den traditionella samiska kolten, och blir således gränsvakt för den samiska gruppen då hon erkänns som same av en representant inom gruppen. Med hjälp av kvinnans kropp, som gränsvakt bestäms vilka som ingår i kollektivet och vilka som inte ingår.

Heith (2011, s. 44–45) visar i sin analys av de två första ungdomsromanerna *Sms från Soppero* (2006) och *Hej vacker* (2010) att en del av koloniseringen är att barn med vad som anses vara fel etnisk bakgrund ska fostras till att uppleva sig själva, sin familj och hemkultur som underlägsen. Både Heith (2011, s. 48) och Gröndahl (2021, s. 110) behandlar hur den etniska identiteten förhandlas fram och skapas av individen själv, men också hur den påverkas av omgivningen. Ord som är medskapare för den samiska identiteten, vilka används både av de som kan sägas ingå i den samiska gruppen och de som inte identifierar sig med den, är till exempel ”lappdjävlar” samt ”halvsame” eller ”fusksame”. Agnes identifierar sig som storstadssame. Både Heith (2011, s. 48) och Gröndahl (2021, s. 107, 118) hävdar att Laestadius litteratur öppnar upp för en inkluderande och ständigt pågående, föränderlig definition av vad en same är eller vad samiskhet kan vara.

En annan studie som använder sig av Spivak är Axelsson¹ (2019, s. 2, 13) som i sin postkoloniala feministiska analys av diktverket *Ædnan* (2018) visar hur majoritetssamhället och män inom den samiska gruppen förtrycker och därmed inverkar på de samiska kvinnornas identitet. Här lyfter Axelsson (2019, s. 28) in hur förtrycket av kvinnorna verkar på flera nivåer, utöver att de är kvinnor förtrycks de på grund av sin klass och etnicitet. Axelsson (2019, s. 13, 16) menar att *Ædnan* (2018) framför en postkolonial kritik mot det svenska majoritetssamhället. Skildringarna av de tre kvinnorna visar på identitetsförlust, mellanförskap och ett tillbakatagande av identiteten (Axelsson, 2019, s. 27). Axelsson (2019) menar också att *Ædnan* (2018) passar i svenskämnet för att lyfta fram mångkulturalitet och utanförskap.

Såpmitrilogins första del *Stöld* (2021) har analyserats utifrån ett postkolonialt perspektiv av Adriansson (2023) och Kristofersdotter Ekeke (2022). Adriansson (2023) använder det postkoloniala perspektivet för att beskriva maktförhållanden mellan majoritetssamhället och minoritetssamhället Sápmi. I sin analys drar Adriansson (2023, s. VII–XI) en skiljelinje mellan kolonialism och nordisk kolonialism. Anledningen är att det förstnämnda tenderar att förknippas med koloniseringen av Afrika och Asien medan det sistnämnda markerar de nordiska länderna och Rysslands pågående kolonisering av Sápmi. Främst anlägger Adriansson (2023, s. XVI) dock ett intersektionellt perspektiv på romanen i syfte att undersöka hur makt och maktlöshet konstrueras hos dess karaktärer. På så sätt synliggörs skärningspunkter mellan de olika maktdimensionerna kön, klass, etnicitet och ålder. Därtill studeras *Stöld* (2021) utifrån ett didaktiskt perspektiv genom vilket romanens användning i undervisning motiveras utifrån såväl ett litterärt syfte som förmedling av kunskap om minoriteter och minoritetsspråk (Adriansson, 2023, s. XLIII–XLV).

Av Kristofersdotter Ekeke (2022) används det postkoloniala perspektivet för att undersöka hur stereotyper, dikotomier och andrafiering av samer skildras i verket. Vidare belyses även det koloniala arv som bärs av samer samt samisk identitet, där olika markörer som språk, kläder och kultur ter sig viktiga. Studien visar att den samiska identiteten är kopplad till en viss hierarki och att Laestadius använder det

---

¹ Axelsson avser uppsatsförfattaren till *Identitet och makt i samisk litteratur: En postkolonial feministisk litteraturanalys av Linnea Axelssons lyrikepos Ædnan* (2019) och inte författaren till *Ædnan* (2018) Linnea Axelsson.

samiska språket för att ”lyfta dess värde och [...] göra motstånd till politisk hegemoni och kolonialt förtryck” (Kristofersdotter Ekeke, 2022, s. 23).

Sammanfattningsvis har den tidigare forskningen främst fokuserats kring identitet i förhållande till olika former av kolonialt förtryck och hur det tar sig uttryck i Laestadius tidigare verk. I vår läsning av *Straff* (2023) tycker vi oss se att exempelvis språket utgör en central del av identiteten, likväl används inte begreppet identitet i vår analys. Den tidigare forskningen har också uppehållit sig vid frågor om makt, intersektionalitet och mellanförskap. Att kolonialism är ett maktutövande ser vi som givet och de begrepp som vi bygger vår analys kring handlar ofrånkomligen om makt. Däremot är inte själva maktbegreppet ett av våra analysverktyg, inte heller intersektionalitet eller mellanförskap, även om dessa gränsar till våra teoretiska begrepp. Vår studie skiljer sig från den tidigare forskningen genom att vi anlägger Spivaks begrepp *subaltern* och *översättning* på vårt material inom ramen för *nordisk kolonialism*. Därtill saknas forskning kring romanen *Straff* (2023), vars relevans som studieobjekt redogjordes för i studiens inledning. Vår studie särskiljer sig dessutom från ovanstående eftersom vi använder oss av ett etiskt förhållningssätt i våra läsningar och tolkningar av romanen. Här föreligger således en kunskapslucka som vi avser fylla.

3. Teoretiska utgångspunkter

Prefixet post i postkolonialism har kritiserats då det antyder att kolonialismen är över (Loomba, 2005, s. 22). Kritiken grundar sig i att tiden för kolonialism må vara förbi medan dess effekter i form av ojämlikhet kvarstår, varvid det bör kunna hävdas att kolonialismen fortfarande pågår. Loomba (2005, s. 26) menar dock att postkolonialism inte ska betraktas som bokstavligen efterföljande kolonialismen, utan som ett sätt att belysa dess konsekvenser. Genom att också frigöra begreppet postkolonialism från formell avkolonisering, det vill säga att ett tidigare koloniserat territorium blivit självständigt i formell mening men att koloniseringens effekter återstår, kan förtryck av såväl människor i tidigare koloniserade som koloniserande länder synliggöras.

Postkolonialismens mest epokgörande verk är *Orientalism* (1978) och i förordet till en senare upplaga skriver Manga att "[d]et är vår tids tragedi att Suids *Orientalism* inte blir daterad. Tvärtom lyckas den mer än någonsin belysa samtiden [...]" (Said, 2016, s. viii). För kolonialismen var militära och ekonomiska medel centrala men med sitt verk visar Said (2016) att den också möjliggjordes med hjälp av kultur, i vilken de koloniala maktstrukturerna ständigt upprepade och slog fast koloniatören som överordnad den koloniserade. Det gjordes genom stereotypa skildringar av den senare, vilket sedermera bekräftade rådande fördomar.

Begreppet orientalism fångar alla de föreställningar som västvärlden har om omvärlden, vilka har sitt ursprung i kolonialismen men fortsätter att prägla vår världssyn (Tenngart, 2019, s. 133–134). Said (2016, s. 445) menar att orientalismens grundbult är den skiljelinje som dras mellan västvärlden eller Occidenten och dess motsats Orienten. Medan västvärlden betraktas som rationell, utvecklad, human och överlägsen är Orienten irrationell, outvecklad, avvikande och underlägsen. Den senare är dessutom evig och saknar förmåga att kunna definiera sig själv, varför västvärlden behöver göra det. Vidare bör Orienten antingen fruktas eller kontrolleras.

Trots att Said behandlar hur utvalda verk framställer muslimska delar av Nordafrika och Mellanöstern utgör *Orientalism* (1978) grunden för postkolonialismen (Tenngart, 2019, s. 135). I verket visar Said först och främst hur Orienten framställdes av den västerländska litteraturen, reseberättelser och vetenskapliga studier, men inte i

lika hög grad hur det koloniala subjektet oppositionerade sig (Loomba, 2005, s. 65). Vidare menar Loomba (2005, s. 65) att Saids studie av hur orientalismen skapats kan anses vara ensidigt inriktad på maktens funktion, medan senare postkoloniala teorier strävar efter att inrikta sig på de koloniserades olika grader av motståndshandlingar.

De postkoloniala begrepp som kommer att användas för analysen av *Straff* (2023) presenteras härnäst.

3.1. Nordisk kolonialism

Tidigt 2000-tal kritiserades postkolonialismen från vissa håll för att ha gått för långt (Lundahl, 2014, s. 12). Lundahl (2014, s. 12) härleder delvis kritiken till att postkolonialismen, som tidigare hade kritiserat före detta kolonialmakter, kom att anläggas på Skandinavien. Sveriges koloniala förflutna gick inte ihop med föreställningen om den svenska exceptionalismen, där bilden av ett Sverige fritt från rasism och imperialism målats upp. Genom att dementera denna bild av Sverige som etablerats under årtionden, blir det möjligt att diskutera det koloniala projektet som Sverige har varit och fortsatt är en del av samt öka kunskapen om vad postkolonialism för med sig och kan föra med sig (Lundahl, 2014, s. 12–13).

Höglund och Andersson Burnett (2019, s. 1–2, 5–6) uppmärksammar att antalet studier om nordisk kolonialism tidigare har varit begränsat. I likhet med Lundahl (2014) förklarar de oviljan att tala om Nordens koloniala historia på grund av den bild som förmedlas av länderna som företrädare för global jämlikhet och minoritetsrättigheter. Begreppet nordisk kolonialism innefattar såväl nordiska länders historiska kolonisering av utomeuropeiska länder och andra territorier som dess efterdyningar, vilka är framträdande än idag (Höglund & Andersson Burnett, 2019, s. 6–7). Nordisk kolonialism fortsätter att påverka både politiskt och privat.

Genom att använda begreppet nordisk kolonialism görs det gällande att det är just de nordiska ländernas kolonisering som står i fokus medan begreppet kolonialism tenderar att förknippas med europeiska kolonier i Afrika och Asien. Begreppet kan således användas för att belysa Sveriges kolonisering av Sápmi. Bortsett från en territoriell aspekt där exempelvis gruvnäringen etablerades har koloniseringen också präglat skolsystemet och i förlängningen påverkat samisk kultur (Naum & Nordin,

2013, s. 12–13). Vi använder begreppet för att synliggöra exempelvis språkliga effekter och hur det påverkar individen. Gröndahl (2002, s. 28) skriver att förakt, förnekelse eller rentav förbud av minoritetsspråk är ett vanligt tillvägagångssätt för att assimilera minoritetsbefolkningar, såsom samer. Genom att fråntas sitt språk förlorar minoriteter också delar av sin särart och sitt existensberättigande, varför återupplivningen av minoritetsspråket blir en politisk handling och ett maktmedel. Det utgör också en grund för en kollektiv identitet och den gemensamma historieskrivningen.

3.2. Den subalternerna

Den subalternerna ska inte tas för att vara synonym med alla som är eller anser sig vara förtryckta (Spivak, Landry & MacLean, 1996, s. 290). Skillnaden består i att den subalternerna förvägras att höras, medan den förtryckta kan göra valet att höras (Hjorth, 2015, s. 47). Syftet med begreppet subaltern, som utformades av Antonio Gramsci, var att belysa hur proletärens röster inte hördes, och hur deras erfarenheter tystades av den kapitalistiska borgerligheten (Lundahl, 2001). Den subalternerna styrs av skillnadgörande, och är den som står utanför och inte kan påverka det offentliga livet (Lundahl, 2001; Hjorth, 2015, s. 267).

I essän *Kan den subalternerna tala?* är Spivaks (2014, s. 207–273) slutsats att den subalternerna inte kan tala. Att ”tala” innebär en överenskommelse mellan talaren och lyssnaren (Spivak, Landry & MacLean, 1996, s. 289, 291). Det handlar inte om att bokstavligen *prata*, utan om att *höras*, vilket följande två exempel tydliggör. I sin analys av änkeoffer i Indien i slutet av 1800-talet och ett fall från år 1926, visar Spivak hur kolonialismen och patriarkatet samverkar och därmed tystar kvinnorna (Loomba, 2005, s. 229). Änkeoffer innebär att den hinduiska änkan bränner sig själv på sin döda makes bål (Spivak, 2014, s. 253). Den brittiska kolonialmakten fastslog att utövandet av *sati*, änkeoffer, skulle tolkas som ett brott medan kvinnornas perspektiv aldrig hörsammades (Spivak, 2014, s. 260; Loomba, 2005, s. 229). Förbudet av riten förstås av Spivak (2014, s. 253) som ett uttryck för hur ”Vita män [briter] räddar bruna kvinnor [änkorna] från bruna män [sina makar].” Idén är nästintill oförändrad (Lundahl, 2014, s. 18). Likväl har en position lagts till, där vita kvinnor befriar bruna

kvinnor. Syntesen i Spivaks (2014, s. 260, 263, 267) resonemang är att kvinnan görs till objekt för sin make, vilket därmed inverkar på makens subjektstatus när änkeoffer i stället skulle kunna förstås vara ett uttryck för kvinnans fria vilja. Att britterna inte tolkar att praktiken lika gärna skulle kunna läsas som att kvinnan gör ett fritt val, beror på att den inte liknar den västerländska föreställningen, menar Lundahl (2001). Det leder till att den konstruerade kategorin ”hinduiska änkan”, eller för den delen kategorierna ”den beslöjade muslimska kvinnan” eller ”omskurna afrikanskors” röst redan i förväg exkluderas. Som redan nämnts menar Spivak (2014, s. 269–270, 236) att patriarkatet och imperialismen tystar kvinnan och att det inte finns någon position för henne att tala. Medan den subalternen som man i den koloniala kontexten inte kan tala är den subalternen kvinnan således dubbelt marginaliserad.

Sati, änkebränning var det enda tillåtna sättet för kvinnor att ta livet av sig, men det var otillåtet då änkan hade menstruation (Spivak, 2014, s. 271–272). Bhuvaneswari Bhaduri som inte var gift tog 1926 livet av sig under tiden hon hade menstruation. Självmordet under menstruation försvårade att motivet för hennes död skulle vara en utomäktenskaplig graviditet. Spivak menar att Bhaduri var medveten om att hennes självmord skulle förstås som en konsekvens av förbjuden kärlek och därmed väntade hon med det till sin menstruation. Därför kan självmordet tolkas som en motståndshandling, ett sätt att göra sig hörd genom sin kropp. Men Bhaduris familj lyssnade inte till Bhaduris ”tal” genom kroppen. De valde att inte ingå i överenskommelsen mellan talare och lyssnare, därmed kan inte den subalternen tala, eftersom familjen de närmsta årtionden efter självmordet hävdade att det var ett fall av förbjuden kärlek. Hjorth (2015, s. 47) skriver att Bhaduris familj levde under ett patriarkalt förtryck, dock hade de en röst som de valde att inte använda.

Den subalternen tystnaden utifrån Spivaks synsätt ska inte betraktas som definitiv, klargör Loomba (2005, s. 230). Det gör att frågan om den subalternen kan tala alltid bör omprövas (Lundahl, 2001). Det är nämligen rörligt eftersom kunskap och politisk praktik oavbrutet pågår och samtidigt måste förhålla sig till makten. Den subalternen kommer alltid söka nya sätt att göra motstånd, medan makten alltid kommer söka nya sätt att hindra motståndet och tysta dess röster.

I vår uppsats använder vi den subalternen som analysverktyg för att förstå vilka av karaktärerna som kan förstås vara subalternen i materialet, det vill säga vad det kan

innebära att vara förtryckt utifrån betydelsen att inte höras, att förvägras möjligheten att ingå i relationen ”talare” och ”lyssnare”. Hit hör också hur det för den förtryckta och den subalternerna är möjligt att göra motstånd och hur det motståndet bemöts.

3.3. Översättning

Som redogjorts ovanför kan inte den subalternerna tala och därför måste den representeras av den intellektuella (Loomba, 2005, s. 230). Representation medför dock alltid en sorts förvrängning (Lundahl, 2001). Lundahl (2001) skriver att betydelsen av att den subalternerna inte kan tala har att göra med Spivaks diskussion om översättning. Översättning förstås som överföring (Spivak, 2014, s. 105–135). Spivak skriver att översättning är nödvändig men omöjlig (Hjorth, 2015, s. 237, 116). Omöjligheten betyder att det inte går att direkt föra över och förstå ett historiskt förtryck och erfarenheterna som kommer därur till ett annat förtryck eller en annan person. I sin läsning av Toni Morrisons *Älskade* visar Spivak (1993, s. 195–196) på historien som omöjlig kan föras vidare. I *Älskade* ber dottern Denver sin mamma Sethe som är slav, att märka henne med ett slavmärke likt sin mammas, för att hon ska kunna identifiera sig med sin mamma och slaveriet. I stället får hon ett slag i ansiktet av sin mor. Dottern uttrycker att hon inte förstod sin mammas handling innan hon själv fick ett slavmärke. Spivak (2014, s. 127) menar att erfarenheter som följer av förtryck ibland framträder genom ett undanhållande. Det betyder att det finns erfarenheter som den andra parten måste erfara själv (Hjorth, 2015, s. 117–118), likt Denver. Hjorth menar att i litteraturen kan undanhållandet från en karaktär innebära en möjlighet, att låta den andra finnas till för sin egen skull, och därmed avstå från att blanda in sina egna erfarenheter.

4. Metod

Att läsa är förenat med att ha privilegier (Hjorth, 2015, s. 11). Hur vi läser och tolkar en text är därmed centralt för läsningen inom det postkoloniala fältet, det vill säga hur vi förhåller oss till vår roll som uttolkare. Den som praktiserar den postkoloniala teorin strävar inte efter att tala *för* den subalternerna eftersom det i själva verket tystar den subalternerna (Lundahl, 2014, s. 16; Hjorth, 2015, s. 41). Hit hör därför att inte se sig själv i den andre, att inte intressera sig för den andre på grund av att den väcker ett intresse för mig själv inom mig själv, vilket stärker maktrelationen, utan med målet att inom diskursen göra utrymme för att den subalternerna själv ska höras (Lundahl, 2014, s. 16). Då vi saknar erfarenheten av att tillhöra en minoritetsbefolkning har vi hela tiden påmint oss själva om att reflektera över de tolkningar vi gjort och huruvida dessa återspeglar ett egenintresse eller en strävan efter att ge utrymme åt den subalternernas röst.

Våra läsningar av romanen *Straff* (2023) är därför grundade i det som Hjorth (2015, s. 12) kallar *etisk läsning*. Poängteras bör möjligen att förhållningssättet kallas etisk läsning medan vår metod emellertid bygger på *läsningar*. Det är ett förhållningssätt där läsaren är självkritisk till den egna läsningen och tolkningen. Vår metod bygger på denna särskilda förståelse av läsning, vilken av Hjorth (2015, s. 17, 239) beskrivs som ”en aktivitet som inte kan reduceras till [...] idéer eller teman, utan hellre kan beskrivas som ett arbete för förändring.” För att röra sig bort från essentialistiska läsningar krävs ett ihärdigt lyssnande efter den tystade. Essentialism innebär föreställningen om att identiteten är given och fast för till exempel en etnisk grupp eller ett kön (Hjorth, 2015, s. 10). Vidare betyder det att konstruktioner eller förhandlingar inte har någon inverkan på identiteten.

Vid vår första genomläsning läste vi ”med pennan”, vilket konkret innebar att föra anteckningar över frågor som texten väckte eller citat, partier och ord. Därefter hade vi ett boksamtal där vi bland annat diskuterade språkets roll i romanen och hur vi upplevde att som icke-samisktalande läsare lämnas utanför när samiska ord eller meningar inte översattes till svenska. Frågan om vilken roll språket spelar i romanen väcktes således tidigt hos oss. Därefter har vi gjort en rad läsningar av romanen, vilka hela tiden har tagit utgångspunkt i samma förhållningssätt men med fler teoretiska

kunskaper. Varje läsning har synliggjort nya saker och därmed genererat nya tolkningar. I likhet med Hjorth (2015, s. 19) menar vi att fler läsningar skulle leda till andra tolkningar och därmed ett annat resultat. Likaså skulle andra tolkningar och slutsatser göras av andra läsare. Det menar vi ligger i litteraturanalysens natur. Våra läsningar har sedermera analyserats med hjälp av våra teoretiska begrepp.

Skrivprocessen har inneburit många samtal om hur vi kan förstå Spivaks texter, och hur begreppet de subalternerna ska förstås och inte förstås. Att läsa om och skriva teoriavsnittet om Spivak har varit ”en process i processen”, vilket har inneburit flera läsningar av texten *Kan den subalternerna tala?* (2014) samt förklarande och tolkande teoretiska texter som skriver om den och Spivaks andra texter. Med det sagt befinner vi oss fortfarande i en process av att förstå hennes teori och det tycks vara precis som Spivak önskar. Lundahl (2001) skriver:

En central ingrediens i Spivaks arbeten är den uttalade intentionen eller ambitionen att inte sammanfatta eller avsluta, att inte få det att låta som om hon hade svaret, som om hon talade utanför historien. Istället bör alla utsagor väcka nya frågor.

Att förstå Spivaks teoribygge har varit och fortsätter att vara en utmaning. Enligt Spivak är det bättre att lägga sig i än att vända bort blicken eller bara se på när väst utarmar andra delar av världen (Lundahl, 2001), vilket kommer till uttryck i: ”Den kvinnliga intellektuella har som intellektuell en välavgränsad uppgift som hon inte enkelt kan vifta bort.” (Spivak, 2014, s. 273). Därför har vi valt att lägga oss i.

5. Resultat

De inledande två avsnitten av resultatet behandlar språkets roll i romanen. Först analyseras hur samiskan används i romanen och hur det påverkar läsningen. Därefter fokuseras vilken roll språket har för karaktärerna, vilket leder till ett kortare nedslag i Spivaks teori om de subalternerna. Huruvida romanens karaktärer kan läsas som subalternerna behandlas dock mer utförligt i resultatets två avslutande avsnitt, tillsammans med vår analys utifrån begreppet översättning. Dessförinnan redogör vi för hur nordisk kolonialism synliggörs i romanen och belyser exempel på vilka följder av koloniala handlingar som vi ser.

5.1. Författat på samiska

Längst bak i romanen finns en samisk ordlista då det genom hela romanen förekommer ord och hela meningar på samiska. För att benämna platser och orter använder Laestadius det samiska namnet, exempelvis är *Giron* 'Kiruna', *Jiellvárri* är 'Gällivare' och 'Finland' benämns *Suopma* (Laestadius, 2023). Språket är således en hybrid av svenska och samiska. Att skriva på samiska är ett sätt att ta tillbaka språket samtidigt som det finns en viss maktkänsla i att skriva på samiska utan att ta hänsyn till huruvida läsaren förstår det skrivna eller inte, säger Laestadius i en intervju (Lundström, 2023). Ofta översätts dock samiskan på ett mer eller mindre direkt sätt. Ett exempel är när Anne-Risten säger *ándagassii* och *giitu* till Jon-Ante. Replikerna följs därefter av att Jon-Ante ser ut att sucka ”men mer än förlåt och tack kunde hon inte säga.” (Laestadius, 2023, s. 338). Läsaren kan således förstå att *ándagassii* och *giitu* betyder 'förlåt' och 'tack'. I följande citat får läsaren översättningen i omvänd ordning:

Stenen var liten och hennes namn skrivet i guld. Jon-Ante hade aldrig varit här utan sina föräldrar och han visste inte vad man gjorde vid en grav.

”Hjälp mig”, viskade han.

Pekka vinkade med hela armen, kallade tillbaka honom fast han just kommit fram.

”Veahket mu”, viskade han igen och la en hand på den svarta stenen. (Laestadius, 2023, s. 117)

När Laestadius översätter det som författas på samiska bjuds även den icke-samisktalande läsaren in till förståelse direkt, utan att behöva nyttja ordlistan. I romanen förekommer också ord och hela meningar på samiska som inte översätts. Ett sådant exempel följer nedan:

Anna böjde på huvudet och när hon tittade upp igen strömmade tårarna.

”Ráhkis, Else-Maj. Mon lean nu morašlaš. Du unna oappáš lea jápmán.”

Ansiktet förvreds när hon sa det ofattbara. Else-Maj tittade på henne, stretade emot, ville inte lyssna, ville inte bli kramad.

”Son ii lea jápmán!” Hon skrek. Högt. ”Sara är inte död!” (Laestadius, 2023, s. 181)

Citatet kommer från en avgörande händelse för Else-Maj. Hennes lillasyster blir sjuk och husmodern låter henne inte åka hem förrän hon är riktigt illa därän, varpå hon avlider. Sekvensen är begriplig även för den som inte behärskar samiska men meningarna där Anna säger att hon är ledsen och talar om för Else-Maj att hennes syster är död förblir oförståeliga.

Att använda samiska och därigenom återuppliva ett minoritetsspråk som tidigare har varit förbjudet och föraktat kan betraktas som såväl en politisk handling som en maktutövning. Laestadius användning av det samiska språket kan därmed läsas som ett sätt att göra motstånd och ta tillbaka språket, både i en språkbevarande kontext och som en politisk handling i den meningen att läsaren ibland lämnas utanför. Att inte förstå det lästa och därigenom lämnas utanför gör inte läsaren till subaltern eller förtryckt, däremot kan läsaren förnimma en upplevelse som liknar de samiska barnens. När de kommer till nomadskolan kan de nämligen inte tala svenska:

För två veckor sedan hade hon tagits ifrån sin familj. Tvingats in i en buss som körde från hennes hemby Badje Sohpar till Láttvárri som låg femton kilometer bort. När hon gick in på internatet stod biträdena på rad och log mot barnen som hade gråtränder i ansiktet. Längst fram stod föreståndarinnan Rita Olsson, som de skulle kalla husmor. Hon log inte. Else-Maj kunde inte svenska och begrep inte vad de sa. (Laestadius, 2023, s. 9)

När magistern ber klassen läsa i kör vill Jon-Antes mun inte ”forma sig så” (Laestadius, 2023, s. 27). Else-Maj mimar i stället för att tala ”men när magistern ville höra dem en och en snörptes halsen ihop” (Laestadius, 2023, s. 11). Barnen tvingas in i ett språk som inte är deras eget och förstår till en början inte vad som sägs på nomadskolan. Upplevelsen av att inte förstå språket kan läsaren möjligen leva sig in i när Laestadius lämnar läsaren utanför genom att inte översätta samiskan i romanen. Sett till Spivaks teori är det dock problematiskt eftersom det innebär att läsaren ser sig själv i den förtryckta eller den subalternen. Begäret att se sig själv i den subalternen kritiserar av Spivak som i stället menar att den ska få finnas och tala för sin egen skull. Mot bakgrund av detta läser vi därför Laestadius användning av samiskan som en motståndshandling, snarare än ett sätt att låta läsaren spegla sig i de samiska barnen.

5.2. Hjärtats språk

Återkommande i romanen kallas samiska för hjärtats språk (Laestadius, 2023, s. 18, 389). Hjärtat som symbol är förknippat med kärlek och liv. Att benämna samiska som ”sitt hjärtas språk” vittnar således om att språket inte endast är ett medel för kommunikation, utan att det också är ett kärleksuttryck och närmast livsnödvändigt. Det tycks också ta sig ett kroppsligt uttryck genom att det för några karaktärer känns i kroppen att inte få tala språket. Else-Maj måste bita ”sig i underläppen varje dag för att hela tiden påminna sig om att inte säga något på sitt eget språk” (Laestadius, 2023, s. 9). För Jon-Ante blir det ”oroligt i bröstet” när han inte talat samiska på länge:

Tog vänster in på Brytaregatan och gled långsamt fram mot Samegården. Han hade varit på väg dit någon gång när sameföreningen haft ett firande, men sedan struntat i det i alla fall. Ångrat det efteråt, hade behövt få prata samiska. Han suckade, tänkte på kusinerna som också bodde i stan, det var länge sedan han svängde förbi på en kaffe. Kanske var det dags att åka hem nästa helg, sitta vid köksbordet med enná eller lägga nät med isá. Bara få prata lite. Det blev oroligt i bröstet, han tyckte inte om det. Han drömde på samiska, han tänkte på samiska, men bara hemma fanns samtalen. Det var väl fan att han skulle gå och bli sentimental nu då, det gjorde ingen nytta, rörde bara till det. (Laestadius, 2023, s. 229)

Likaså känns det i kroppen att få tala samiska: ”När de fick prata samiska kom skrattet tillbaka. Jon-Ante kunde förnimma en känsla av att vara oövervinnlig. [...] Pojkarna bröt mot reglerna och det fick det att brusa i bröstet.” (Laestadius, 2023, s. 52). De regler som åsyftas är det förbud som råder på nomadskolan. Där är det förbjudet att tala samiska och straffet för den som ändå gör det är oftast fysiskt våld. Else-Maj blir varnad av sina bröder att inte tala samiska ”för då smäller det” (Laestadius, 2023, s. 9). När Jon-Ante ber om ursäkt på samiska till magistern slipper han visserligen bestraffning men han ”trodde inte att det var sant. Han hade brutit mot förbuden och klarat sig från stryk.” (Laestadius, 2023, s. 26). Att bli fysiskt bestraffad tillhör barnens vardag på nomadskolan, såväl när de bryter mot förbudet att tala samiska som när de på något annat vis missköter sig i nomadskolans mening.

I vuxen ålder har karaktärerna olika sätt att förhålla sig till det samiska språket. För Else-Maj har språket en given roll och att lära de egna barnen samiska har varit självklart för henne för utan ”gollegiella, guldspråket” (Laestadius, 2023, s. 18) blir man enligt henne tyst. Hennes barn har ”aldrig fått höra svenska hemma och det var hon stolt över” (Laestadius, 2023, s. 18). Trots sina erfarenheter av nomadskolan har hon inte ”haft en tanke på att låta barnen förlora hjärtats språk” (Laestadius, 2023, s. 18). Anne-Ristens förhållande till samiskan är mer komplicerat, vilket delvis beror på hennes man Roger och hans inställning till hennes samiska ursprung:

Anne-Risten tittade snabbt på sin son. [...] Han hörde inte samiska hemma, Roger hade varit noga med att hon bara skulle prata svenska med barnen. Inte ens när hon var ensam med dem pratade hon samiska. Han hade förklarat att risken var att de inte skulle klara skolan om de inte pratade bra svenska och kanske skulle de till och med bli halvspråkiga, inte kunna något av språken bra nog. [...]

Det hade inte varit en strid, han hade inte behövt övertala henne. Inte hade hon tänkt utsätta barnen för risken att drabbas av sitt arv, varken i skolan eller på stan. Herregud, hon som till och med kunde gömma sig bland hyllorna på Konsum om hon såg någon från byn som säkert skulle börja prata samiska med henne så att folk hörde. (Laestadius, 2023, s. 174)

Anne-Risten är således uppmuntrad av sin man att inte föra språket vidare till deras barn och att hon inte vill ”utsätta barnen för risken att drabbas av sitt arv” vittnar om

att hon delar hans åsikt. Som vuxen har Anne-Risten gjort sig av med stora delar av sin samiskhet, vilken hon sedermera återtar i slutet av romanen genom att gå genom sitt bostadsområde klädd i kolt (Laestadius, 2023, s. 406–407).

Det samiska språkets roll i romanen framträder också i några av karaktärernas egennamn. På nomadskolan försvenskas somliga av barnens namn, som exempelvis Anne-Risten:

Ann-Kristin. Hon hade haft svårt att vänja sig vid det. Det var magistern som gett henne det svenska namnet, eller ja, det var i alla fall han som använt det på uppropet. Vem som ändrat hennes namn i klasslistorna hade hon ingen aning om. Det var flera barn som blivit överraskade och osäkert ropat ja när deras samiska namn förvanskats för att passa nomadskolan.

”Det är du”, hade någon viskat till Anne-Risten när hon suttit tyst och magistern irriterat upprepat Ann-Kristin för andra gången. Men jag heter Anne-Risten, ville hon protestera. Hon tvingades säga ja, och då hade hon också gått med på att hon nu var en flicka med ett annat namn. (Laestadius, 2023, s. 92)

Försvenskningen av Anne-Ristens namn följer henne upp i vuxen ålder men då kallas hon i stället för Anne (Laestadius, 2023, s. 48). Som vuxen får också Jon-Ante ett smeknamn, Jonne, för att dölja sitt samiska ursprung (Laestadius, 2023, s. 79). Ett försvenskat egennamn får också den sexåriga flickan som Marge adopterar från Colombia. Flickan heter Estela men Marges *enná*, det vill säga ’mamma’, frågar: ”Ska du inte döpa om henne till Stella? Estela låter så, jag vet inte, annorlunda. Det kanske blir svårt i skolan med ett konstigt namn.” (Laestadius, 2023, s. 63). Likt barnen i nomadskolan får flickan ett försvenskat namn, vilket hon också börjar använda själv, trots att Marge försöker etablera hennes colombianska namn. Flickan säger att ”[a]lla säger Stella, i skolan också. Jag är Stella.” (Laestadius, 2023, s. 256).

Inom Marge finns en önskan om att lära flickan sitt hjärtas språk, samiskan, men personer i hennes omgivning hävdar att Estela behöver lära sig ett språk i taget. Likt Anne-Ristens man Roger menar somliga att det leder till halvspråkighet, det vill säga att varken svenska eller samiska behärskas:

Marge hade fått styra kundvagnen med en hand och hålla Estela i den andra. Även plocka ner varor med en hand och pedagogiskt säga allt på svenska. Mjölk. Bröd. Någonstans inuti pep en röst som ville säga det på samiska också. Mielki. Láibi. Hon hade frågat tanterna på byrån om hon kunde lära Estela två språk samtidigt och de hade nästan frustat fram sitt svar. Tittat på henne som om hon var djupt oansvarig. ”Nej, vet du vad! Två språk kommer aldrig att funka.”

Så hon valde svenska och förträngde alla känslor kring det. (Laestadius, 2023, s. 67)

Adoptionen av Estela ställer Marge inför frågor om förmedlingen av såväl samiskan som det samiska arvet i stort, och hur hon ska förhålla sig till det faktum att hennes försök att föra det vidare till sin dotter också innebär att beröva henne på sitt colombianska arv:

Det var omöjligt att inte jämföra, att minnas hur ett främmande språk invaderat henne själv som barn. Motviljan i kroppen och framför allt rädslan. Estela fick inte känna samma sak, hon fick inte tro att hon måste vara en annan för att få finnas. Det var hennes ansvar att göra dottern trygg, men hur skulle hon lyckas med det när alla drog i barnet åt olika håll? Gav henne ett nytt namn och tvingade på henne ännu ett språk. (Laestadius, 2023, s. 256–257)

Förutom förbudet att tala samiska och försvenskningen av samiska namn präglas också relationen till språket av den syn som vissa i omgivningen har på språket. Såväl husmodern som andra personer i romanen benämner samiska som ”lapska” (Laestadius, 2023, s. 172, 335, 366). Ordet härleddes till den tidigare benämningen av samer som ”lappar”. Av Institutionen för språk och folkminnen (u.å.) rekommenderas ordet *same* framför *lapp*, dels på grund av att det är samers preferens, dels för att ordet *lapp* uppfattas som nedsättande. Att kalla samiska för ”lapska” kan därmed läsas som ett led i att förtrycka språket och dess talare. Förbudet att tala samiska är dessutom också ett steg i den nordiska koloniseringen av Sápmi.

När Spivak skriver om den subalternen och dennes omöjlighet att tala är det som tidigare nämnt inte möjligheten att *tala* som åsyftas, utan snarare möjligheten att *höras*. Att barnen hindras från att tala samiska bör således inte nödvändigtvis ses som ett bevis på deras subalternitet. Däremot kan det faktum att de tystas och blir fräntagna

sitt språk läsas som att barnen är subalternerna eftersom de utsätts för det utan möjlighet att göra motstånd. Först i vuxen ålder kan vissa av karaktärerna ta tillbaka sitt språk och gör därigenom motstånd. Positionen som subaltern har då omförhandlats även om förtrycket av samer och det samiska språket kvarstår.

5.3. Nordisk kolonialism

Förbudet av samiska, försvenskningen av egennamn och den syn på samiska språket som porträtteras i romanen kan läsas som koloniala handlingar. Utöver språkliga konsekvenser skildras också andra delar av den nordiska kolonialismen. Ett centralt exempel är nomadskolan, vars hela existensberättigande byggde på att försvenska och därigenom ”rädda” barnen till renskötande samer:

Nomadskoleinspektören skulle komma och det var inte bara barnen som var nervösa för att svara fel under förhören. Minst lika spända verkade lärarna, husmor och biträdena vara. Det var nu de skulle granskas och kunna visa upp att de följde statens önskemål om att barnen som var lappar skulle förbli lappar. Något sådant hade magistern sagt. Jon-Ante kunde inte riktigt få ihop det där. De skulle vara lappar men ändå fick de inte prata samiska i skolan. Och de fick lära sig att jojken var syndig men ändå skulle de ha på sig koltar när det kom besök. (Laestadius, 2023, s. 216)

Elevernas skolgång leder dock inte till att de blir svenska, utan är fortfarande i någon mån samer. Samtidigt har stora delar av deras samiska identitet tagits ifrån dem.

Förutom språket är också jojken en central del av den samiska identiteten. Jon-Ante belyser att de får lära sig att jojken är syndig och den som jojkar sägs ha kontakt med djävulen. Husmodern säger: ”Syndiga människor jojkar. De som gett sin själ till djävulen jojkar [...]. Men en dag vänder sig djävulen mot er och då ska ni få se vad som händer.” (Laestadius, 2023, s. 40). Också det är ett exempel på hur de samiska barnen på nomadskolan tvingas överge den egna kulturen och är således ett uttryck för nordisk kolonialism.

Den nordiska kolonialismen tar sig även uttryck rent geografiskt i form av gruvnäringen, vilken bygger på exploatering av samisk mark och är närvarande i

romanen. Till sina föräldrars och sin *áddjás*, det vill säga 'morfars' eller 'farfars', besvikelse väljer Jon-Ante att studera för att kunna ta arbete i gruvan i stället för att ägna sig åt renskötsel. Tillvaron nere i gruvan är riskfylld och "rätt tuff året om" (Laestadius, 2023, s. 78). Dessutom förekommer rasism mot samer bland kollegorna:

Sune började närma sig pensionen och det var många år sedan han kunnat skrämma Jon-Ante, men gubben vande sig aldrig vid att han bet tillbaka. Var han riktigt grinig kom det något om lapparna. Inte om Jon-Ante personligen, så dum var han inte, men något om renarna som ätit upp hela hans trädgård i stugan eller skoterförbudet som lapparna mutat sig till bara för att få fiska själva i de bästa sjöarna. (Laestadius, 2023, s. 79)

Likt förbudet av samiskan, införandet av nomadskolan och exploateringen av samisk mark är rasism en del av den nordiska kolonialismen. Sunes yttranden om samer är ett exempel på rasism. Rasismen på Jon-Antes arbetsplats framträder också i att han där kallas Jonne, vilket tycks vara ett sätt att dölja hans samiska ursprung. Att etablera smeknamnet har dock varit svårt efter att "[f]örmannen hade gjort misstaget att presentera Jon-Ante som just Jon-Ante första dagen på jobbet, och då hade Sunes ögon smalnat. [...] Men det [smeknamnet] satte sig till slut. Fast då var det redan för sent." (Laestadius, 2023, s. 79). Därefter bytte Jon-Ante skiftlag och "där hade det varit bättre, men nu var han tillbaka där han en gång börjat" (Laestadius, 2023, s. 79). Det framgår således att Jon-Ante varit utsatt på sitt arbete och att det grundar sig i att han är same, vilket hans namn signalerar.

I romanen framträder fler fördomar om samer. Det sägs att samer super och det talas om "lappar" i stället för samer. Vissa, exempelvis husmodern, kallar dem för "lappjävlar" (Laestadius, 2023, s. 369) och när renar blir påkörda skärs deras öron bort eftersom märkningen visar vem som äger dem:

Hon tänkte på senaste samtalen med isá, om renarna som han hittat påkörda, tre stycken. Alla hade öronen bortskurna. Smitaren hade tagit sig tid att kliva ur bilen och ta deras öron. Några pengar för de döda djuren skulle inte lapparna få. Hon hade hört sådant prat många gånger. (Laestadius, 2023, s. 253)

Dessa exempel kan också läsas som förtryck. Romanen skildrar således ett flertal exempel på hur samer som minoritetsgrupp förtrycks eller rentav subalterniseras, vilket vi återkommer till i efterföljande avsnitt. Dessförinnan vill vi belysa ytterligare ett exempel på nordisk kolonisering och det förtryck som samer historiskt har utsatts för. Skallmätningarna som svenska staten tvingade samerna att genomgå lyfts av Marge:

Hon hade hittat ärret som barn, av en slump när de busat på golvet. Han hade låtit henne känna på det, blivit helt stilla när de små fingrarna gled över hårbotten, fast det måste ha varit svårt. Han hade ljugit och sagt att det var ett fiskedrag som fastnat. Långt senare fick hon veta vad det egentligen var. Instrumenten som mätt hans skalle. (Laestadius, 2023, s. 259)

Marges *isá*, 'pappa', har ärr efter skallmätningarna eftersom "[m]ätinstrumentet hade skrapat mot skalpen när han trilskats, blodet hade trängt fram och färgat hårstråna" (Laestadius, 2023, s. 259). Även Estela har ärr i huvudet. Varför hon har det framgår dock bara delvis:

Marge pussade på henne och fick solkräm på läpparna. Petade in några mörka hårstrån vid pannan och kom åt ärret som för alltid skulle påminna dem om hur Stella ramlat från trädet, slagit upp ett stort jack och fått hjärnskakning. Nu hade hennes flicka två ärr i pannan, men det första, som hon fått i sitt hemland, skulle de förmodligen aldrig kunna berätta historien om. Hon hade frågat om Stella kom ihåg vad som hänt men bara fått en axelryckning till svar. (Laestadius, 2023, s. 309)

Som vi redan har belyst utifrån en språklig kontext tvingas Marge reflektera över hur hon förmedlar sitt samiska arv till Estela och hur flickan därigenom förlorar sitt colombianska arv. Däremot tycks Marge inte reflektera kring de likheterna som vi läser mellan skallmätningarna och Estelas ärr samt hennes återkommande läkarbesök, under vilka hon kläs av för "kontrollvägning och mätning" (Laestadius, 2023, s. 251). Syftet skiljer sig förstås åt mellan skallmätningarna och mätningen av Estelas kropp, likväl kan det läsas som ett uttryck för kontroll av kroppen. Det kroppsliga uttrycket av förtryck och subalternisering återkommer vi till närmast.

5.4. Vem är subaltern?

Hade hon [áhkku] sört? Hade hon försökt få henne att bli samma Anne-Risten igen? Hon kom ju hem och hade lärt sig att hon hette Ann-Kristin. Inte sa hon det till áhkku eller föräldrarna. De visste nog men ingen sa att det var fel. I stället kom klådan på armarna. Och sedan följde nya symtom, oförklarliga. [...] De [hennes yngre bröder och småkusiner] som kom efter, en del slapp nomadskolan, blev inte som Anne-Risten. Ingen ville säga att det var skolan, men samtidigt, om det inte fanns ett skäl kunde det bara sitta i henne själv. Sanningen var att ingen blev som Anne-Risten. De såg bort när hon rev sina armar. (Laestadius, 2023, s. 330–331)

I *Straff* (2023) möts läsaren till stor del av kroppar som utsätts för våld och misshandel, sjuklighet och utsatthet. Anne-Risten utvecklar hypokondri, en ständig oro för att bli sjuk eller att dö som följer henne till vuxen ålder. Förtrycket från vuxenvärlden, känslan av att vara övergiven och att det inte finns någon som lyssnar eller ser när exempelvis flickorna utsätts för övergrepp av Nilsa (Laestadius, 2023, s. 91) tar sig uttryck i Anne-Ristens kroppsliga besatthet och det ständiga kliandet på armarna. Utdraget ovanför vittnar om att familjen troligtvis vet vad som sker med Anne-Risten och att det är på grund av nomadskolan, men de väljer att inte se den som orsak utan problemet läggs på Anne-Risten själv. Vi menar att Anne-Risten kan läsas som subaltern eftersom varken hennes föräldrar eller andra vuxna hör sammar eller uppmärksammar hennes röst som tar sig uttryck i det kroppen säger. När Anne-Risten som barn lyssnar till Anna och Annas faster Ingers samiska språkande slutar kroppen klla.

Ett av barnen, Aslak, beskrivs av sin storebror Nilsa och sin vän Jon-Ante. Hans berättelse berättas utifrån andra karaktärers inre och inte hans eget. Som barn skyddas Aslak av sin bror, som själv mobbar flera av barnen. När han gått klart sista årskursen blir den yngre brodern kvar på nomadskolan, och andra barn både från nomadskolan och byskolan hämnas Nilsa genom att ge sig på den yngre brodern (Laestadius, 2023, s. 205). Förutom Nilsa tycks det inte finnas någon vuxen som ser Aslaks blåmärken, eller uppmärksammar varför han är ”gråblek och tyst” (Laestadius, 2023, s. 206):

Förbannad på ennå som gjort honom [Aslak] så vek. Förbannad på deras äddja som gjort allt värre, som skrattat åt Aslak som barn, kallat honom vekling, sagt att det aldrig skulle bli något av den pojken. Aslak hade varit rädd för äddjá och gömt sig bakom Nilsa när gubben höjde rösten. Det hade tvingat honom [Nilsa] som stuora viellja att stå kvar fast han själv skakade i knäna. Isá hade aldrig tagit Aslak i försvar, hade bara sett till att skicka ut ungarna när äddja fick den lömska blicken. (Laestadius, 2023, s. 204)

De två bröderna kan läsas som subalternerna. Det finns ingen som agerar utifrån de märken som Aslak bär på sin kropp, och ingen som ser Nilsas våldsamma beteende eller hans skuld för att ha lämnat Aslak ensam på nomadskolan (Laestadius, 2023, s. 205–206).

Aslaks flickvän återger att Aslak som vuxen talade mycket om nomadskolan, misshandeln från husmor och mobbningen från andra pojkar (Laestadius, 2023, s. 292). I det samtalet berättar flickvännen för Nilsa att han ”ville göra rätt för er [barnen]” och ”att han skulle åka och straffa nån” (Laestadius, 2023, s. 293). I karaktärernas vuxenliv söker flera av dem upp husmodern Rita Olsson eller råkar träffa på henne. Aslak söker aktivt upp henne och senare gör även Nilsa det:

Han [Nilsa] skulle inte vara som sin bror, aldrig avkräva ett förlåt. Det skulle vara att erkänna sig själv som ett offer. Aslak hade blottat sig som en hund på rygg. Varför gjorde du det, Aslak, varför? (Laestadius, 2023, s. 362)

Medan Aslak i mötet med husmodern inte tar till våld, gör hans bror det. I samma kapitel skildras hur flickvännen och Nilsas fru tror att Aslak tog livet av sig tätt inpå mötet med husmor och att en anledning till hans mående var nomadskolan (Laestadius, 2023, s. 295). En del av subalterniseringen är som vi redan varit inne på, hur karaktärerna på olika sätt försöker göra motstånd och hur det motståndet bemöts. Husmodern är den karaktär i romanen som verkställer våldet och praktiserar idén om att samerna ska räddas från sig själva. Hon är således den som omsätter den nordiska kolonialismen i praktiken, att ”barnen som var lappar skulle förbli lappar.” (Laestadius, 2023, s. 216). Vi menar att Aslaks uppsökande av husmodern och försök till ett krav på förlåt, kan tolkas som en kritik av makten, en form av att göra upp med

det förflutna förtrycket bara genom sin närvaro. I stället för hans önskan om en ursäkt möts han av husmoderns skratt.

Sara är även hon ett av barnen på nomadskolan, men liksom Aslak skildras hon utifrån en annan karaktär. Else-Maj, Saras storsyster är den som skildrar Sara. Sara är skör och sjuklig och Else-Maj försöker skydda henne som redan nämnts:

Else-Maj hade sagt till henne att oabbá inte borde gå i nomadskolan. Hon hade bönat och bett om att hon skulle kämpa för att få in Sara i byskolan hemma. Men hon var inte den som vågade ta strid [...]. (Laestadius, 2023, s. 133)

Mamman till Else-Maj och Sara är ”angelägen om att göra rätt och skolan var viktig.” (Laestadius, 2023, s. 136). När Sara blir allvarligt sjuk vänder Else-Maj om hjälp och att biträdet Anna ska gå emot husmors beslut om att föräldrarna inte ska underrättas förrän dagen därpå (Laestadius, 2023, s. 138–140). Till sist går Anna emot husmor och ringer mamman. Senare dör Sara:

Isá hade ringt myndigheterna efter Saras död. Ställt frågorna. Höjt en arg röst men ändå fallit i tårar när han lagt på. Det hade skrämmt Else-Maj så mycket att hon flytt ur huset. Isá var stark, han fick inte gråta. Om inte ens han rådde på husmor, då fanns ingen hjälp att få. Fast hon visste ju att det var så, inga vuxna rådde på de fina herrarna eller husmor. Isá hade fått höra att det var deras eget fel. (Laestadius, 2023, s. 214–215)

Sara, Else-Maj, och deras föräldrar, är subalternerna och kan inte tala. De står utanför rättssamhället, myndigheterna försummar dem och förnekar att staten skulle ha ett ansvar för dotterns död. Efter Saras död och myndigheternas vägran till ansvar ställer sig Else-Maj bredbent framför husmor och viskar ”Må du dö” på samiska (Laestadius, 2023, s. 215). Denna scen visar på ombytta roller, där Else-Maj trotsar den koloniala institutionen, som nomadskolan kan sägas vara:

Husmor tappade fotfästet, det syntes och Else-Maj som tänkt gå blev kvar. På något underligt sätt hade maktbalansen i rummet förändrats.

”Vad sa du nu? Ta tillbaka det du sa!”

Husmor slet tag i hennes arm och skakade. Men utan djävulens kraft.

Var Gud med henne nu? Else-Maj kände hur hon växte och ett leende öppnade hennes ansikte.

”Du sätter ingen förbannelse på mig!” Husmor släppte henne och backade med händerna ilsket knutna framför sig.

En förbannelse? Else-Maj blev full i skratt, undrade om hon hört rätt. Men jo, det här kände hon till. Hon hade hört gamla tanter viska om att man kunde skrämma de fina herrarna med krafterna som samerna påstods ha.

Häxan vrålade plötsligt: ”Ut härifrån!”

Else-Maj lämnade allrummet, gick utstuderat långsamt uppför trapporna med Marge, dristade sig att fortsätta prata på samiska, viskade med hetsig röst. (Laestadius, 2023, s. 215)

Som vi sett finns det föräldrar som vågar ”ta strid [...] mot dem som satt bakom skrivbord och hade finkläderna på till vardags” (Laestadius, 2023, s. 133) och hörsammar barnen, men som inte hörsammas av myndigheterna. Dock finns det ett hoppfullt exempel i boken, där föräldrarna kan påverka sina barns liv och kan tala. När Jon-Ante kommit hem från skolan försöker han till en början gömma sitt lillfinger, men till sist ”lyfte [han] upp högerhanden på bordet så att de såg hans olycka.” (Laestadius, 2023, s. 189). Jon-Ante berättar för sina föräldrar om mobbningen från jämnåriga pojkar och våldet från husmor:

Men så var den där, áddjas joj, i hans huvud. Överröstade rovdjuret. Hjälpte honom att härda ut när slaget träffade hans bakhuvud och när hon vred om örat. Ju högre hon skällde desto mer stegrades jojken. Det sista slaget fick honom att tappa fotfästet och han landade på ryggen, blev hjälplös som en skalbagge. Hon vacklade till som om hon tappat balansen. Inte sparkade hon väl? Men likväl var där en sko med klack som fick det att krasa i hans hand. Smärtan utplånade allt annat. (Laestadius, 2023, s. 120)

När Jon-Ante berättat skickar hans föräldrar brev till Nomadskoleinspektionen och Jon-Ante får möta en inspektör som vill veta sanningen men som ändå ställer misstänksamma frågor som: ”Var det meningen att skada dig, tror du?” (Laestadius, 2023, s. 222) eller ”Kanske hade du inte skött dig som du skulle?” (Laestadius, 2023, s. 223). I mötet med makten uttrycker Jon-Ante att han inte vågar eller vill säga något. Jon-Antes föräldrar väljer att försöka hindra makten och Jon-Ante och hans två bröder börjar skolan i byskolan: ”Det hade varit omtalat i byn, att någon lyckats få sina barn ur nomadskolan.” (Laestadius, 2023, s. 319). Vi tolkar Jon-Ante och hans föräldrars röster som förtryckta och inte subaltern, eftersom han hörsammas av sina föräldrar och föräldrarna väljer att göra sina röster hörda och makten lyssnar i sin tur på dem.

Anna, biträdet som barnen anförtror sig till, tvingas lämna sin tjänst (Laestadius, 2023, s. 210–212). Hon tvingas avgå för att hon säger vad hon tycker eller med Annas egna ord: ”det var som om jag inte orkade huka mer.” (Laestadius, 2023, s. 352). Anna säger till husmor att Sara och Jon-Ante borde ha fått åka hem, träffa läkare och fått vård, vilket hade ändrat utgången för dem båda. Sara hade överlevt och Jon-Antes finger hade inte varit förstört för resten av hans liv (Laestadius, 2023, s. 353). Anna möts av ett slag från husmor. När Else-Maj som vuxen söks upp av Anna berättar Anna hela berättelsen för henne:

Hon sa att jag var en äcklig kvinna, ingen riktig kvinna. Att jag inte hade en man vid tjugotvå år fyllda var ett tecken på att jag förmodligen var snedvriden, att jag hade ögonen på kvinnor och säkert också var ute efter små flickor. (Laestadius, 2023, s. 353)

Denna replik kommer efter att Anna har hjälpt Else-Maj att duscha och byta om efter att hon kissat på sig. När Else-Maj som vuxen säger att hon kunde ha sagt hur det var säger Anna:

[...] ingen skulle väl tro på en liten flicka, särskilt inte en av lappungarna. De skulle säga att jag skrämt dig till att ljuga. Jag förstod bara att jag måste bort. Hon [husmor] hade makt nog att förstöra mitt liv. (Laestadius, 2023, s. 354)

Anna kan inte göra valet att höras. Hon är skrämmd till tystnad och kan inte påverka sin situation. Därför är även Anna subaltern. I utdraget ovanför framträder likaså hur kategorier konstrueras, ”lappungarna”, vilka redan på förhand exkluderar de subalternas rösterna som vi beskrev i teoriavsnittet om de subalternas. Skapandet av kategorier förstår vi som ett sätt för makten att hindra och stänga ute de subalternas.

Vi söker svar på *om* och *hur* de olika rösterna i *Straff* (2023) kan anses vara subalternas. Vi menar att det finns gradskillnader inom förtrycket, att subalterniseringen gäller för vissa karaktärer men att andra omfattas av ett förtryck. De flesta barnen är subalternas, samt en del av den samiska vuxenvärlden, som vi ovanför visat. Subalterniseringen av barnen är i *Straff* (2023) avhängigt hur vuxenvärlden agerar. Det betyder att barnen ofta är dubbelt utsatta och förtryckta i ett hierarkiskt led. Vi menar att om de vuxna är subalternas, kan barnen sägas vara subalternas i dubbel bemärkelse då de är beroende av sina föräldrar eller andra vuxnas agerande.

När Jon-Ante blivit lurad av Nilsa att rymma från skolan och hittas av Pekka, en vuxen man från majoritetsbefolkningen, uttrycker Pekka ”Jag vet nog hur det är för er.” (Laestadius, 2023, s. 119). Pekka är bror till Lisbet i köket och ”De verkade vara av samma sort, sådana där som klappade barn snällt på huvudet.” (Laestadius, 2023, s. 119). Vid samma tillfälle tänker Jon-Ante: ”Inte kände han husmor. Inte visste han om riset. Ingen utanför skolan verkade veta vad som pågick. För i så fall skulle de väl inte låta barnen vara där?” (Laestadius, 2023, s. 118). Citatet fungerar som övergång till nästa avsnitt, som avser att visa hur vi kan förstå de vuxna som genom sina egna undanhållna erfarenheter av förtryck inte möjliggör att lyssna till barnen, och således bidrar till subalterniseringen. Vi menar att vi kan förstå de vuxnas tystande av barnen genom att anlägga Spivaks begrepp översättning på *Straff* (2023).

5.5. Omöjligheten i översättning

Som nämnts i avsnittet om våra teoretiska utgångspunkter handlar översättning om överföring och är nödvändig men omöjlig. Utdraget nedanför ringar in den omöjliga översättningen mellan två generationer: Anne-Risten och Annas erfarenheter av att gå i kåtaskola kontra nomadskola.

”Bilderna togs upp till fjälls. Jag gick inte i nomadskola i hus, som du. Vi hade kåtaskolor och dit kom de, lärarna och även herrarna med sina kameror och ...” Anna tystnade och la hastigt ner bilden på nattduksbordet igen. ”Ni har det mycket bättre nu.”

Anne-Risten ville protestera och säga att de inte hade det bra alls, men Annas ögon hade blivit sorgsna och hon lät bli. (Laestadius, 2023, s. 196)

Finns det en möjlighet att Anne-Risten kan bli hörd av Anna? Till en början tycks möjligheten finnas men genom att hävda att barnen ”har det mycket bättre nu än då” tystas Anne-Risten. Barnet blir ”inte en del” av Anna eller kan identifiera sig med hennes erfarenheter och genom att välja att inte hörsamma, väljer Anna att inte heller identifiera sig med barnets erfarenheter. Översättningen, närheten som kan komma genom att identifiera sig med varandra är omöjlig. Hoppet, att bli lyssnad på av en vuxen och att få berätta om vad hon är med om, omöjliggörs.

Omöjligheten i att översätta erfarenheter framträder också i relationen mellan Marge och hennes adopterade dotter. Marge kan inte låta bli att jämföra sina erfarenheter med dotterns:

Sångerna hade varit hennes [Stellas] sätt att erövra svenskan, hon pratade nästan felfritt nu. Tänk så fort det gått ändå, inte ens ett halvår. Marge försökte minnas hur lång tid det tagit för henne själv att lära sig svenska på nomadskolan. Längre än så. Det sved till i bröstet. Det förflutna hade allt oftare börjat tränga sig på och det hängde samman med Estela. Först hade hon inte velat erkänna det, men dottern väckte smärtsamma minnen. Hur hade hon tänkt som tagit ett barn från sin invanda miljö och tvingat henne att bli svensk? Hur hade hon kunnat utsätta Estela för det som hon själv varit med om? (Laestadius, 2023, s. 250)

Skillnaden mellan ovanstående utdrag och det förra mellan Anna och Anne-Risten är att här är det den äldre generationen som nekas översättning av den yngre. Marge jämför försvenskandet av de samiska namnen och språket som ”invaderar” (Laestadius, 2023, s. 256) henne med Stellas erfarenheter. Men Stella omöjliggör denna jämförelse, igenkänning mellan mor och dotter då hon väljer att inte berätta om

tiden innan hon träffade Marge, väljer att kalla sig Stella och att anamma samiskan. Stella kräver att få finnas till för sin egen skull och vägrar att konstrueras utifrån sin mammas upplevelser.

6. Diskussion

Syftet med uppsatsen var att visa hur *Straff* (2023) kan förstås ur ett postkolonialt perspektiv. Genom att ställa oss frågor som rör det samiska språkets roll, hur nordisk kolonialism synliggörs och hur karaktärerna i romanen kan förstås som subalternerna har vi strävat efter att belysa koloniala föreställningar och uppmärksamma svensk kolonialism. Vår läsning och tolkning av *Straff* (2023) har möjliggjorts av förhållningssättet etisk läsning, vilket vi återkommer till i följande avsnitt. I likhet med Kristofersdotter Ekeke (2022) har vår studie visat att Laestadius användning av det samiska språket kan betraktas som en motståndshandling och ett sätt att ta tillbaka språket, såväl i en språkbevarande kontext som att äga och förfoga över språket. Därtill synliggör vår analys att det utifrån Spivaks teori är problematiskt att tolka Laestadius användning av samiska som ett sätt att låta läsaren se sig själv i den andre.

Likt Adriansson (2023) understryker vi skillnaden mellan kolonialism och nordisk kolonialism för att motverka idén om att Norden inte har ett kolonialt förflutet, vars konsekvenser är synliga än idag i form av att inte kunna tala eller skriva på samiska. Det fångas upp i citatet som utgör uppsatsens titel ”Att drabbas av sitt arv” (Laestadius, 2023, s. 174). Heith (2011) belyser hur de koloniserade har internaliserat bilden av sig själva och den egna kulturen som underlägsen. I vår studie har vi sett det i karaktärernas relation till det samiska språket.

Utöver nordisk kolonialism använder sig Adriansson (2023) av intersektionalitetsbegreppet för att synliggöra skärningspunkter mellan kön, klass, etnicitet och ålder. Vi har också visat på gradskillnader i förtryck men i stället använt oss av begreppet subaltern för att visa på (o)möjligheten att höras. Exempelvis har vi sett en skillnad mellan subalternerna vuxna och subalternerna barn, vilka är dubbelt marginaliserade i egenskap av att vara barn.

Likt Axelssons (2019) resonemang ser vi att män inom den egna gruppen förtrycker kvinnor. Vår studie visar att en av pojkarna begår övergrepp mot flickorna på nomadskolan och utövar således förtryck inom den egna gruppen. Utöver det förtrycks minoritetssamhället av majoritetssamhället, vilket visar på olika nivåer av förtryck. I likhet med Axelssons (2019) analys av *Ædnan* (2018) läser vi *Straff* (2023) som en kritik mot den nordiska kolonialismen.

Spivak (2014, s. 253) skriver att ”Vita män räddar bruna kvinnor från bruna män”. Det nordiska koloniala projektet i *Straff* (2023) kan sammanfattas utifrån: Fina herrar räddar samiska barn från sina samiska föräldrar.

6.1. Etisk läsning som metod och förhållningssätt

Den etiska läsningen är ett förhållningssätt som motar tillbaka läsaren ifall hon riskerar att läsa med begäret att se sig själv i stället för att läsa den subalternas rösten. Det har gjort att vi som läsare har behövt vara på vår vakt och utsätta oss själva för nya läsningar och tolkningar av texten, med Spivaks teori i bakhuvudet. Det har varit vårt sätt att hantera vår maktposition som läsande vita västerländska kvinnor. Hjorth (2015, s. 238) skriver att Spivak menar att läsning av de eller den subalternas kräver att läsaren gör sig till objekt för någon annan. Men för att möjliggöra det och den etiska läsningen krävs det att se någonting annat än det första tänkbart tillgängliga (Hjorth, 2015, s. 12). Litteratur och läsning har föreställningsförmågan, att leva sig in i en annans erfarenheter, som förutsättning. Problematiskt är att föreställningsförmågan kan leda till att läsaren inte tillåter att den förtryckta finns till för sig själv eller talar utifrån sig själv. Här behöver alltså läsaren vara på sin vakt, för att inte låta föreställningsförmågan styra läsakten och därmed få läsaren att förtrycka och upprätthålla subalterniseringen. Begäret att se sig själv i den subalternas behöver därför byta riktning, mot en rättvis ihärdig läsning efter den tystade. Det är förutsättningen för den etiska läsningen. Härnäst följer ett exempel på hur vi strävat efter att se någonting annat än det första tänkbara och därmed har vi gjort oss till objekt under våra läsakter.

Under vår första läsning var den första tänkbara tolkningen hur den icke-samisktalande läsaren emellanåt lämnas utanför och inte förstår det lästa. Det är ett sätt för läsaren att närma sig erfarenheten av att inte förstå ett språk, om än i oerhört liten grad i jämförelse med barnens erfarenheter av förbudet att tala samiska och tvingas till svenska trots att de inte förstår språket. Som nämnts i resultatet är det utifrån Spivaks teori om den subalternas orättvist, då en sådan läsning snarare göder begäret eller intresset för mig själv genom en annan i stället för att den subalternas får finnas till för sig själv.

Tolkningen som ovanför beskrivits kan alltså ifrågasättas utifrån den etiska läsningen. Att vi som icke-samisktalande läsare lämnas utanför kan således förstås utifrån Spivak, som att läsaren måste acceptera sig själv som objekt och stå emot att föreställa sig och införliva de subalternas erfarenheter. Om läsaren praktiserar den etiska läsningen, som vi har gjort, tvingar texten läsaren att låta bli sig själv som subjekt och stå utanför för att en annan än sig själv, som hela tiden funnits där, ska framträda.

6.2. Förslag på vidare forskning

Vår postkoloniala analys av *Straff* (2023) gör inte anspråk på att vara heltäckande och som framgått av metoden är vår övertygelse att varje läsning är en ny läsning. Det innebär att ytterligare läsningar av romanen skulle kunna resultera i en annan analys. Vidare skulle också läsningar av andra läsare kunna leda fram till nya slutsatser. I egenskap av att inte ha några erfarenheter av kolonialt förtryck formas vår läsning och efterföljande analys på ett sätt. För en läsare med andra erfarenheter formas den sannolikt på ett annat. Vårt förslag på vidare forskning är därför att genomföra fler läsningar av romanen, såväl ur ett postkolonialt som andra perspektiv, och att läsningarna görs med ett annat förhållningssätt än det etiska.

Litteraturförteckning

- Adriansson, J. (2023). *"Du skulle ta livet av dig. Du skulle det. Eller hur?" Makt och maktlöshet i romanen Stöld utifrån en intersektionell analys med ett didaktiskt perspektiv* [Kandidatuppsats, Linnéuniversitetet]. DiVA. <https://www.diva-portal.org/smash/get/diva2:1797876/FULLTEXT01.pdf>
- Axelsson, E. (2019). *Identitet och makt i samisk litteratur: En postkolonial feministisk litteraturanalys av Linnea Axelssons lyrikepos Ædnan* [Magisteruppsats, Linnéuniversitetet]. https://www.diva-portal.org/smash/record.jsf?dswid=-926&pid=diva2%3A1348319&c=1&searchType=SIMPLE&language=sv&query=Aednan&af=%5B%5D&aq=%5B%5B%5D%5D&aq2=%5B%5B%5D%5D&aqe=%5B%5D&noOfRows=50&sortOrder=author_sort_asc&sortOrder2=title_sort_asc&onlyFullText=false&sf=all
- Gröndahl, S. (2002). Från "mångkulturell" till "mångspråkig" litteratur? I S. Gröndahl (Red.), *Litteraturens gränsländ. Invandrar- och minoritetslitteratur i nordiskt perspektiv* (s. 11–34). Centrum för multietnisk forskning.
- Gröndahl, S. (2021). Att komma hem: Identitetsskapande i modern samisk litteratur. *Tidskrift för Genusvetenskap*, 4(42), 101–121.
- Heith, A. (2011). Halvsame - fusksame - storstadssame. Ann-Helén Laestadius böcker om Agnes. *Horisont*, 4, 42–49.
- Hjorth, E. (2015). *Förtvivlade läsningar: Litteratur som motstånd & läsning som etik*. Glänta produktion.
- Höglund, J., & Andersson Burnett, L. (2019). *Scandinavian Studies*. University of Illinois Press.
- Institutionen för språk och folkminnen. (u.å.). *Frågelådan i svenska*. Hämtad 2024-02-29 från <https://frageladan.isof.se/visasvar.py?svar=52156>
- Kristofersdotter Ekeke, V. (2022). *"Att vara same var att bära sin historia med sig, att stå med den tunga ryggsäcken framför sig som barn och välja att bära den eller inte"* *Samisk identitet och koloniala arv i Ann-Helén Laestadius roman Stöld* [Kandidatuppsats, Mittuniversitetet]. DiVA. <https://www.diva-portal.org/smash/get/diva2:1739187/FULLTEXT01.pdf>
- Laestadius, A. (2023). *Straff*. Romanus & Selling.

- Loomba, A. (2005). *Kolonialism/postkolonialism*. Tankekraft Förlag.
- Lundahl, M. (2001). Gayatri Chakravorty Spivak och den andres talan. *Glänta 1-2.01*. Hämtad 2024-02-14 från https://www.glanta.org/?page_id=33&viewArt=567
- Lundahl, M. (2014). Inledning: Att lära av och med Spivak. I G. C. Spivak, *Subalternisering och den globala utopin* (s. 11–25). Tankekraft Förlag.
- Lundström, M. (Programledare). (2023, 31 mars). Ann-Helén Laestadius: Mammans berättelse gjorde mig hämndlysten. [Poddavsnitt]. I *Lundströms bokradio*. Sveriges Radio.
- Naum, M., & Nordin, J. M. (2013). Introduction: Situating Scandinavian Colonialism. I M. Naum & J. M. Nordin (Red.), *Scandinavian Colonialism and the Rise of Modernity: Small Time Agents in a Global Arena* (s. 3–16). Springer.
- Said, E. W. (2016). *Orientalism*. Ordfront.
- Samiskt informationscentrum. (u.å.). *Utbildning för samiska barn*. Hämtad 2023-03-21 från <https://www.samer.se/2562>
- Skolverket. (2010). *Svenska* [ämnesplan]. Hämtad 2024-02-12 från <https://www.skolverket.se/undervisning/gymnasieskolan/laroplan-program-och-amnen-i-gymnasieskolan/gymnasieprogrammen/amne?url=-996270488%2Fsyllabuscw%2Fjsp%2Fsubject.htm%3FsubjectCode%3DSVE%26version%3D8%26tos%3Dgy&sv.url=12.5dfce44715d35a5cdfa92a3>
- Skolverket. (2010). *Samhällskunskap* [ämnesplan]. Hämtad 2024-02-14 från <https://www.skolverket.se/undervisning/gymnasieskolan/laroplan-program-och-amnen-i-gymnasieskolan/gymnasieprogrammen/amne?url=-996270488%2Fsyllabuscw%2Fjsp%2Fsubject.htm%3FsubjectCode%3DSAM%26version%3D4%26tos%3Dgy&sv.url=12.5dfce44715d35a5cdfa92a3>
- Spivak, G. (1993). The Politics of Translation. I *Outside in the Teaching Machine* (s. 179-200). Routledge.
- Spivak, G., Landry, D., & MacLean, G (red.). (1996). *The Spivak Reader*. Routledge.
- Spivak, G. (2010). *Can the Subaltern Speak?: Reflections on the History of an Idea*. Columbia University Press.
- Spivak, G. (2014). *Subalternisering och den globala utopin*. Tankekraft Förlag.
- Tenngart, P. (2019). *Litteraturteori*. Gleerups.

Bilaga 1

Romanen *Straff* (2023) av Ann-Helén Laestadius skildrar dels fem barns tillvaro på en nomadskola under 1950-talet, dels barnens vuxenliv trettio år senare. Som barn till renskötande samer tvingas Jon-Ante, Marge, Anne-Risten, Else-Maj och Nilsa flytta från sina familjer för att gå på nomadskola, en plats där det samiska språket, jojken och all samisk kultur har förbjudits i syfte att pränta in svenska, svensk kultur och kristendom. Barnens tillvaro präglas av otrygghet, övergrepp och fysisk bestraffning från skolans husmoder Rita Olsson. När hon återvänder till byn på 1980-talet är barnen vuxna och minnena av tiden på nomadskolan väcks till liv igen.

I romanen skildras ovan nämnda personer. För Jon-Ante är tiden på nomadskolan än mer våldsamt då han både utsätts för fysiskt våld från husmodern och från andra barn. Vid ett tillfälle misshandlar husmodern honom illa och nekar honom ordentlig vård, varpå hans lillfinger läker fel och aldrig blir bra igen. Samtidigt utsätter också en grupp pojkar honom för våld och mobbning, under ledning av karaktären Nilsa.

Våldet följer Nilsa upp i vuxen ålder och fostran av hans söner är hård för att de, enligt Nilsa, ska bli starka. Nilsa hävdar att han inte ”mådde [...] dåligt, inte en enda dag. Jag hade roligt.” (Laestadius, 2023, s. 205) under tiden på nomadskolan. I stället minns han en tid med hyss, tävlingar och han har inte dåligt samvete över hur han behandlade Jon-Ante eller andra barn. Enligt honom var det rättfärdigt eftersom Jon-Antes far stjal renar. När Nilsa får vetskap om att husmodern har återvänt hämnas han genom att ta sig in i hennes lägenhet och misshandla henne.

Hämnas gör också Anne-Risten, vilket hon gör genom sitt arbete på hemtjänsten där husmodern får vård. På nomadskolan slet husmodern hårtestar från skalpen på Anne-Risten som hämnas genom att göra detsamma mot den gamla kvinnan. I sitt vuxenliv döljer Anne-Risten stora delar av sitt samiska arv, inte minst från grannfruarna som hon umgås med, och hennes tillvaro kantas av värktabletter och en ständig oro för den egna hälsan.

Till skillnad från Anne-Risten blir den samiska kulturen en central del av Else-Majs vuxenliv och hon är mån om att hennes barn ska ta del av och förvalta det arvet.

Den femte karaktären som porträtteras är Marge som ensam väljer att adoptera en flicka från Colombia. Adoptionen och husmoderns återkomst till byn tvingar Marge

att möta sina erfarenheter av nomadskolan och vad den gjort med hennes samiska arv. Under skoltiden var hon en av få som visade omtanke för Jon-Ante och när de möts igen som vuxna utvecklas en kärleksrelation dem emellan.

Ytterligare en central person i romanen och barnens liv på nomadskolan är biträdet Anna som arbetar på skolan. Hon är en trygg och snäll vuxen för flera av barnen och viskar på samiska.